

Eversti Mihail Svetšnikov – myytit ja todellisuus

Bolševikkeja tukeneista korkea-arvoisista upseereista huomio kiinnittyy ensimmäisenä eversti Mihail Stepanovitš Svetšnikoviin (18.09.1881–26.08.1938). Svetšnikovia on pidetty ensimmäisenä divisioonatason komentajana, joka liittyi bolševikkipuolueeseen jo ennen lokakuun vallankumousta. Häntä on myös pidetty Vladimir Leninin taistelutoverina ja vallankumouksen asialle uskollisena, aatteellisena bolševikkina. Syvälinen perehtyminen upseerin elämänvaiheisiin kuitenkin mahdollistaa hänen todellisen, myöhemmistä myyteistä vapaan elämäkertansa kokoamisen.

Sotilaseliitti ja bolševikit

Ennen vallankumousta Venäjän sotilaseliitin edustajat – 1900-luvun alun yleisesikuntaupseerit – liittyivät harvoin poliittisiin puolueisiin. Ennen vuotta 1917 bolševikkien riveihin ei kuulunut yhtäkään sotilaseliitin jäsentä. Sosialistivallankumoukselliseen puolueeseenkin liittyi vain yksittäisiä yleisesikuntaupseereita. Helmikuun – tai Suomen ajanlaskun mukaan maaliskuun – 1917¹ vallankumouksen jälkeen tilanne alkoi kuitenkin muuttua, mutta silloinkin puolueisiin liittyivät vain ani harvat. On mielenkiintoista selvittää, minkälaisista syistä upseerit ylipäänsä liittyivät puolueisiin. Samalla voidaan kysyä, oliko näiden valintojen perustana aito aatteellisuus vai opportunisti sellaisessa poliittisessä tilanteessa, jossa sosialististen voimien suosio kasvoi heidän noustessaan valtaan osana Venäjän väliaikaisen hallituksen kokoonpanoa.

Vallankumouksellisena vuonna 1917 bolševikkipuolue VSDTP(b) muuttui lailliseksi ja kasvatti suosiotaan kovaa vauhtia. Toukokuussa sen riveissä oli noin 80 000 henkeä, mutta elokuun alussa jäsenten lukumäärä oli kolminkertaistu-

nut lähes 240 000:een.² Tästä huolimatta ainoana puolueeseen ennen lokakuuta 1917 liittyneenä yleisesikuntaupseerina pidetään eversti Svetšnikovia. Kuka tämä mies oikeastaan oli ja miten hän oli puolueeseen päätenyt?

Svetšnikovin elämäkerta joutui 1900-luvun mittaan melkoisten vääristelyiden kohteeksi. Neuvostoaikana häntä ihannoitiin ensimmäisenä bolševistisena divisioonankomentajana.³ Yrittäessään selittää Svetšnikovin suhteellisen aikaista poliittista siirtymää, erityisesti neuvostohistorioitsijat ovat panneet upseerin tilille omia, heille itselleen tärkeitä ajatuksia. Esimerkiksi sen, että tammikuuhun 1917 mennessä Svetšnikov oli ”tullut varmaan vakaumukseen siitä, että Venäjän tappion synyn ensimmäisessä maailmansodassa oli itsevaltius. Ja rehellisenä ihmisenä, päättäväisenä toiminnan miehenä, hän astui vallankumouksellisen taistelun tielle.”⁴

Myös Neuvostoliiton jälkeisenä aikana Svetšnikovin toimintaa on esitetty vääristeltynä. On käytävä analyttisesti läpi Svetšnikovin poliittinen ura, jotta voidaan ymmärtää sen aidot motiivit ja vallankumoukselliset käänteet.

Ensimmäinen myytti: aatteellinen bolševikki toukokuusta 1917 eteenpäin

Henkilötietolomakkeisiin ja hakuteoksiin on merkitty, että Svetšnikov liittyi bolševikkeihin 1. toukokuuta 1917, siis jo puoli vuotta ennen heidän valtaantuloaan. Ensisilmäykseltä näyttäisi siltä, että tämä antaa perusteen lukea hänet bolševikkien kannattajaksi. Pitääkö tämä todellisuudessa paikkansa?

Svetšnikov syntyi kasakkaperheeseen Donin kasakka-armeijan alueella (ven. Donskoe kazatše voisko). Hänen isänsä oli entinen sotnik eli sadanpäämies, joka voidaan rinnastaa luutnanttiin.

1. Venäjällä luovuttiin juliaanisesta kalenterista vasta helmikuussa 1918. Se oli 13 päivää Suomessa käytössä ollutta gregoriaanista kalenteria jäljessä. Tässä artikkelissa päivämäärät ja muut ajankohdat ilmoitetaan pääsääntöisesti vanhassa venäläisessä muodossa.

2. A. A. Solovjev, *Sjezdi i konferenzii KPSS*. Izdatelstvo političeskoi literatury 1983, 90, 102.

3. G. M. Solonitsyn, Svetšnikov – pervyi našdiv-bolševik. Teoksessa *Voenna-istoričeski žurnal* 1982/10, 83–84.

4. Sama.

■ Kuva 1. Mihail Svetšnikov tsaarinupseerin asussa vuonna 1911. Kuva: Venäjän tiedeakatemia arkisto

Neuvostoaikaisessa omaelämäkerrassaan Mihail Svetšnikov kuitenkin salasi taustansa ja ilmoitti olevansa työläis-talonpoikaisen perheen vesa.⁵

Svetšnikov oli rohkea upseeri, joka osallistui kolmeen sotaan ja sai useita kunniamerkkejä, joista arvostetuimpia olivat Pyhän Yrjön ritarikunnan 4. luokan risti ja miekka nauhoilla.⁶ Vallankumousta edeltävinä vuosina mikään hänen elämässään ei viittaa vasemmistoradikaaleihin eikä edes demokraattisiin aatteisiin. Hänen tiensä ja vaikuttimensa olivat hyvin perinteisiä: hänen vuoden 1916 pätevyystodistuksensa oli erinomainen.⁷

Hän oli lojaali keisarivallalle ja ylpeili jopa sillä, että tulisi saamaan ylennyksen henkilökohtaisesti keisari Nikolai II:lta Yrjön ritareiden katselmuksessa päämajassa.⁸

Svetšnikov sai 27. tammikuuta 1917 Suomeen sijoitetun 106. jalkaväkidivisioonan esikuntapäällikön viran.⁹ Huhtikuun 2. päivänä Mihail Stepanovitš ylennettiin everstiksi, mikä osoitti hänen etenevän urallaan samaa tahtia Venäjän yleisesikunta-akatemia kurssitoveriensä kanssa. 106. jalkaväkidivisioonaa luettiin niin sanottuihin kolmannen luokan divisiooniin, siis sellaisiin joukko-osastoihin, joiden miehistön koostumusta pidettiin heikoimpana. Tällaiset divisioonat osoittautuivat vuonna 1917 äärimmäisen politisoituneiksi johtuen vanhemmista ikäluokista, jotka pyrkivät takaisin kotiseuduilleen päästäkseen osallistumaan alkamassa olevaan maanjakoon.

Divisioonaa oli sijoitettu Suomeen maailmansodan oloissa. Sen tehtävänä oli varmistaa, etteivät saksalaiset pääsis hyökkäämään Suomen kautta Venäjän pääkaupunkiin Pietariin ja eliminoida vakoilu- ja sabotaasitoimintaa sikäli kuin sellaista ilmeni. Divisioonaa ei siis osallistunut varsinaisiin sotatoimiin vaan oli paljolti tyhjän panttina, mikä edisti sen sotilaallisen moraalin rappioitumista. Vuoden 1917 vallankumouksellinen kurittomuus vain pahensi asetelmaa.

Päällystön täytyi kuunnella herkällä korvalla miehistön mielialoja. Kevään 1917 mittaan bolševikkien ja sosialistivallankumouksellisten suosio ja vaikutusvalta kasvoivat divisioonassa. Hengissä pysyminen ei ollut itsestäänselvyys, vaan upseerien oli pakko ottaa huomioon vallankumoukselliset puolueet ja niiden toiveet. Svetšnikov ymmärsi tämän ja alkoi lähestyä sosialistivallankumouksellisia. Vuonna 1936 Svetšnikov kirjoitti vilpittömästi: ”Olin Sosialistivallankumouksellisen puolueen jäsenenä helmi-toukokuussa 1917 Tammerforsin kaupungissa – Suomi.”¹⁰ Tie-

5. Rossijski gosudarstvennyi voennyi arhiv (RGVA), Kollektisija poslužnyh spisokov i litšnyh del komandno-natšalstvjužšego sostava RKKA, fond (f) 37976, opis (op) 1, delo (d) 80, list (l) 4.

6. Svetšnikovin ansioluettelo on julkaistu: V. L. Vlasov, *Mezdousobnaja voina v Finlandii na fone revolutsionnyh sobytij 1918 goda*. Jevropeiski dom 2009, 264–284.

7. Rossijski gosudarstvennyi voenno-istoričeski arhiv (RGVIA), Štab Verhovnogo glavnokomandujužšego, f. 2003, op. 1, d. 1355, l. 1540b.

8. RGVIA, Nikolajevskaja akademija Generalnogo štaba, f. 544, op. 1, d. 1559, l. 218.

9. RGVIA, 106-ja pehotnaja divizija, f. 2421, op. 2, d. 78, l. 20b; A. V. Ganin, *Korpus ofitserov Generalnogo štaba v gody Graždanskoi voiny v Rossii vu. 1917–1922*. Russki put 2009, 463.

10. Asiakirjakopio on kirjoittajan arkistossa. Alkuperäistä dokumenttia säilytetään Venäjän sosiaalisen ja poliittisen historian arkistossa eli Rossijski gosudarstvennyi arhiv sotsialno-političeskoi istoriissa (RGASPI).

dossa on, että Svetšnikov oli yhteistyössä myös menševikkien kanssa.

Keväällä 1917 divisioonan tilanne oli äärimmäisen jännittynyt. Tuoreessa muistissa olivat helmikuun vallankumouksen oloissa tapahtuneet upseerien joukkomurhat. Pietarissa, Kronstadtissa, Räävelissä ja Helsingissä murhattiin yhteensä ainakin 65 merivoimien upseeria.¹¹ Yhden laskelman mukaan hyökkäyksen kohteeksi joutui yhteensä yli 600 upseeria. Kun elokuussa 1917 elettiin niin sanotun Kornilovin kapinan päiviä, Viipurissa todistettiin uusia väkivaltaisuuksia. Kaupungissa lynkattiin ainakin 12–22 upseeria, eikä tämä ollut koko totuus raakuuksista: jopa 60 henkeä merkittiin kadonneiksi.¹²

Vallankumouksellisen väkivallan uhka tuntui painostavana, mutta se tarjosi Svetšnikoville myös mahdollisuuden menestyä urallaan. 9. syyskuuta 1917 hänet valittiin 106. jalkaväkidivisioonan komentajaksi. Se oli kenraalin virka, johon

■ Kuva 2. Tampereen työväenjärjestöjen johtava komitea ja venäläinen varuskuntakomitea kuvattiin yhdessä huhtikuussa 1917. Mihail Svetšnikov on merkitty kuvaan numerolla seitsemän. Kuva: Andrei Ganinin kokoelma

everstillä ei olisi ollut normaalioloissa mitään mahdollisuuksia uran tässä vaiheessa. Tällaisin askelin entinen monarkisti oli orientoitumassa sosialistivallankumouksellisiin samaan aikaan, kun vallankumouksellisuus lisääntyi ympärillä.

Mitä tulee bolševikkipuolueeseen liittymiseen 1. toukokuuta 1917, niin tältä osin Svetšnikovin elämäkerta väärennettiin. Svetšnikov lähetti 28. maaliskuuta vuonna 1920 kirjeen suomalaiselle kommunistille Eino Rahjalle. Siinä upseeri pyysi vastaanottajaa todistamaan sen, että hän oli liittynyt Suomen SDP:n jäseneksi huhtikuussa 1917: ”Jotta voisi laittaa jäsenkorttiin merkinnän

11. Nähtävästi ajantasaisimmat tiedot ovat seuraavissa julkaisuissa: F. K Saberov, *Tragedia Baltijskogo flota. Matrosski bunt 1917g.* Gangut 2018, 116–117. Katso myös: K. B. Nazarenko, *Zakat tsarskogo flota. Morskije ofitseri Pervoi mirovoi voiny.* Jauza 2018, 284–285.

12. A. V. Ganin, Vyborgskaja krepost. Teoksessa *Rossia v 1917 godu. Entsiklopedia.* Rosspen 2017, 218.

■ Kuva 3. Svetšnikov Saksassa vuonna 1926.
Kuva: Andrei Ganinin kokoelma

Sos[iali]dem[okraattisen] Puolueen jäsenyyden pitkäaikaisuudesta, koska kommunistina oleminen vuodesta 1919 on liian myöhäistä.”¹³ Kirjeestä seuraa se, että Svetšnikov ei liittynyt bolševikkipuolueeseen toukokuussa 1917. Todellisuudessa upseerista tuli puolueen jäsen vasta vuonna 1919, mutta hän sai liittymisajakseen kevään 1917 Rahjan todistuksen ansiosta.

Toinen myytti: Leninin taistelutoveri

Toinen myytti liittyy bolševikkijohtaja Leninin paluuseen maanpaosta. Monet historiantutkijat ovat uskoneet, että Svetšnikov turvasi huhti-

kuussa 1917 Leninin ja hänen 33-henkisen seurueensa matkan Suomen kautta Venäjälle.¹⁴ On jopa väitetty upseerin saattaneen henkilökohtaisesti Leniniä Tampereelta Pietariin.

Tiedot Svetšnikovin kontakteista Leniniin ovat kuitenkin järjestään perustuneet sotilasjohtajan lapsien ja ennen kaikkea hänen nuorimman poikansa vuoden 1980 paikkeilla antamiin todistuksiin.¹⁵ Niille ei ole löydetty mitään vahvistusta arkistoista. Svetšnikovin roolia ei mainita myöskään Leninin ”Biografisessa kronikassa” eikä valtiomiehestä julkaistuissa dokumenteissa. Todellisuudessa edes Svetšnikov itse ei kertaakaan väittänyt näin tapahtuneen.

Myöskään 106. jalkaväkidivisioonan asiapaperit eivät tue tarinaa. Jos korkea-arvoinen upseeri olisi saanut käskyn saattaa poliittisia pakolaisia (mikä on itse asiassa epätodennäköistä), niin divisioonan arkistossa olisi varmasti säilynyt asiaa koskeva dokumenttiketju. Kuitenkaan maaliskuun lopun ja huhtikuun alun 1917 välisenä aikana Svetšnikov ei saanut komennusta minnekään.

Aikanaan on todettu, että Leninin ja muiden pakolaisten ryhmää saattoi Suomesta Pietariin rajavartioston Pietarin ratsuväkidivisioonan 1. sotnian vartiosto.¹⁶ Joissakin tapauksissa kauttakulkumatalla olevia pakolaisryhmiä saattoi ”Suomen armeijan, laivaston ja työläisten aluekomitean” edustaja, mutta missään ei ole merkintää, että saattajana olisi toiminut Suomeen sijoitetun divisioonan esikuntapäällikkö.

On pantava merkille, ettei Svetšnikov kirjeessään Rahjalle mainitse sanallakaan tuttavuudestaan Leniniin. Ei siitäkään huolimatta, että Rahja, kuten hyvin tiedetään, tunsi Leninin varsin hyvin. Svetšnikov ei myöskään väitä edesauttaneensa Leninin paluuta Venäjälle. Herää niin ikään kysymys, miksei Svetšnikov ottanut yhteyttä suoraan Leniniin, jos kerran tunsi hänet hyvin. Mikäli olisi kaikesta huolimatta niin, että toisen käden tiedot Svetšnikovin ja Leninin tutustumisesta pitäisivät paikkansa, vähintäänkin se on selvää, että miesten välien läheisyys jää hyvin kyseenalaiseksi.

13. RGASPI, Kommunističeskaja partija Finljandii, f. 516, op. 2, d. 453. l. 20b.

14. A. V. Smolin, 1917 god: Torneo – doroga v Rossiju. Teoksessa *Noveišaja istoria Rossii* 2015/2, 25.

15. V. V. Averjanov, ”Finlandskie voiska” v sobytiah 1917 goda v Petrograde (avgust – dekabr). Väitöskirja, Moskovan valtioliopisto 1999, 9.

16. Smolin 2015, 24–25.

Kolmas myytti: Talvipalatsin valloituksen järjestäjä

On olemassa jopa väitöskirja, jonka tekijä – Svetšnikovin jälkeläisten tuttava – yrittää todistaa upseerin ratkaisevan roolin bolševikkien vallankaappauksessa. Svetšnikov muka neuvoi Leniniä ehdottamalla oman divisioonansa joukkoja iskuvoimaksi, joka voisi kaataa väliaikaisen hallituksen.¹⁷ Epäsuorana todisteena on esitetty kirjettä, jonka Lenin lähetti 27. syyskuuta ”Suomen armeijan, laivaston ja työläisten aluekomitean” puheenjohtajalle Ivar Smilgalle. Siinä hän – mahdollisesti Svetšnikovin tavattuaan – nosti esiin Suomessa olevien joukkojen ja Itämeren laivaston tärkeän roolin vallan anastamisessa Venäjän pääkaupungissa.¹⁸ Lisäksi Lenin ehdotti ”luotettavimmista sotilaista” koostuvan salaisen komitean perustamista. Myös Svetšnikov itse mainitsi omaelämäkerrassaan, että ”otin v. 1917 lokakuussa aktiivisesti osaa Kerenskin väliaikaisen hallituksen kaatamiseen toimien divisioonan joukkojen kanssa Pietarissa ja Suomessa”.¹⁹

Smilgan todistuksen mukaan ”suunnitelmamme oli sellainen, että jos Pietarin vallankumoukselliset työläiset ja sotilaat eivät onnistu valloittamaan heti koko kaupunkia, niin täytyy ehdottomasti vallata saaristo ja Viipurin puoli, jossa sijaitsee Suomen rautatieasema. Siinä tapauksessa minun olisi pitänyt ratkaista taistelu laivaston ja Suomesta saapuneiden joukkojen avulla.”²⁰ Vuonna 1933 puolueen puhdistuskampanjan aikana Svetšnikovista kirjoitettiin, että hänen divisioonansa oli ”bolševikkien tukipylväänä ennen lokak[uun] vallankum[ousta] ja kumouksen aikana”.²¹

Mitä Pietarissa todella tapahtui vallankaappauksen päivinä 24.–26. lokakuussa (Suomessa 6.–8. marraskuuta) 1917? Svetšnikov lähetti Suomen aluekomitealle sekä kaikille divisi-

oonan rykmenteille ja laitoksille lokakuun 25. päivänä kello 12.50: ”Koko 106. jalkaväkidivisioona, päällystö etunenässä, on valmis milloin tahansa lähtemään liikkeelle neuvostojen puolesta ja seisomaan demokratian vartiossa.”²²

Neuvostoaikana oli ymmärrettävää, että Svetšnikovin lapset tahtoivat esittää isänsä Leninin taistelutoverina ja neuvonantajana, ihmisenä, jonka ansiosta valloitettiin Talvipalatsi ja toteutettiin vallankumous. Svetšnikovin poika laati jopa arvion aikataulusta, jonka tahdissa hänen isänsä johtaman divisioonan joukot olisivat voineet saapua Talvipalatsin alueelle. Tästä arviosta seurasi se, että nimenomaan nämä voimat lähtivät rynnäkköön ja astuivat Talvipalatsiin ensimmäisinä.

Suomesta Pietariin lähetetyt joukot selviävät divisioonan esikunnan kirjeenvaihdosta. Sen osana on säilynyt Svetšnikovin sähke Suomen aluekomitealle: 1 500 pistimestä ja 34 konekivääristä koostuva 422. Rykmentti lähetettiin Pietariin, mutta vasta 28. lokakuuta 1917 klo 16.55.²³ Aiemmin samana päivänä kello 13.20 Svetšnikov oli pyytänyt aluekomiteaa auttamaan Pietarin matkaa varten tarvittavan sotilasjunan järjestämisessä.²⁴

Sen lisäksi – ja tämä on erityisen tärkeää – Svetšnikov kirjoitti sähkönsään armeijakunnan SVK:n eli Sotilaallisen vallankumoukskomitean puheenjohtajalle, että lokakuun 26. päivänä Suomen aluekomitean määräyksestä Pietariin oli lähetetty kaksi 424. rykmentin komppaniaa neljän konekiväärin kera.²⁵ Rykmentin komentajan puhelinsähkeen № 2564 mukaan lähtö tapahtui 25. lokakuuta, mutta vasta noin kello 12 aikoihin keskiyöllä.²⁶ Näin ollen on selvää, etteivät nämä 106. jalkaväkidivisioonan ensimmäiset vaatimattomat etujoukot voineet edes teoriassa ehtiä mukaan Talvipalatsin valloitukseen, joka huipentui lokakuun 25. ja 26. välisenä yönä.

17. Averjanov 1999, 9.

18. V. I. Lenin, *Polnoje sobranije sotšineni*. Izdatelstvo političeskoj literatury 1969, 34, 265.

19. RGVA, f. 37976, op. 1, d. 80, l. 5.

20. I. T. Smilga, *Istoritšeskaja notš*. Otryvok iz vozpominani I. Smilgi. Teoksessa *Krasnoarmeets* 1919/10–15, 23.

21. RGVA, f. 37976, op. 1, d. 80, l. 17.

22. RGVA, f. 2421, op. 2, d. 137, l. 324; d. 237, l. 440ob. Katso myös: *Oktjabrskoe voožužennoe vosstanie v petrograde*. Izdatelstvo Akademii nauk SSSR 1957, 374; *Iz istorii sozdanija Rabotše-Krestjanskoj Krasnoj Armii*. Teoksessa *Voennno-istoritšeski žurnal* 1988/2, 43; A. G. Kavtaradze, *Voennye spetšialisty na službe Respubliki Sovetov vv. 1917–1920*. Nauka 1988, 56; N. S. Tšerušev & Ju. N. Tšerušev, *Rassireljannaja elita RKKKA. 1937–1941. Kombrigi i im ravnnye*. Kutškov pole 2014, 228.

23. RGVA, f. 2421, op. 2, d. 42, l. 581.

24. Sama, l. 582–583.

25. Sama, l. 583ob.

26. Sama, l. 588.

■ Kuva 4. Puna-armeijan upseeri Svetšnikov vuonna 1934. Kuva: Andrei Ganinin kokoelma

Kaikkiaan lokakuun lopussa divisioonasta lähetettiin Pietariin 422. rykmentin 1500 kiväärimestä ja 34 konekivääriä sekä 424. rykmentin 2 komppaniaa ja 4 konekivääriä.²⁷ Jo 2. marraskuuta kaksi 422. rykmentin pataljoonaa palasi Pietarista.²⁸ Kaupunkiin jäi vielä yksi saman rykmentin pataljoona, mutta sekin palasi Suomeen marraskuun 10. päivään mennessä.²⁹ Tämän jälkeen Pietarissa oli enää vain kaksi 424. rykmentin komppaniaa konekivääreineen.³⁰

Pietarin kumousjohtajien todistuksissa ei mainita, että 106. jalkaväkidivisioonalla olisi ollut minkäänlaista roolia vallankumoukselli-

sisä tapahtumissa.³¹ Petrosovetin eli Pietarin neuvoston puheenjohtaja Lev Trotski totesi, että puolueiden ”vasen ryhmittymä” onnistui ennen kumousta hankkimaan Pietarin varuskunnan valtaenemmistön kannatuksen. Toisena varteenotettavana voimana olivat puna-armeijan joukot ja kolmantena Itämeren laivaston merimiehet.³² Talvipalatsin piiritykseen ja valloitukseen osallistui V. I. Startsevin arvion mukaan 4 000–5 000 Itämeren laivaston matruusia, noin 3 000 kaartinjoukkojen sotilasta ja 3 200 punakaartilasta.³³ Tällaisiin lukumääriin verrattuna kaksi 106. jalkaväkidivisioonan komppaniaa eivät olisi muodostaneet merkittävää voimaa siinä tapauksessa, että ne olisivatkin jotenkin ihmeen kaupalla ehtineet Pietariin ennen Talvipalatsin rynnäkköä. Kuitenkin Svetšnikovin lähettämä sähke valmiudesta neuvostojen puolustamiseen on kuvaava seikka.

Trotski piti bolševistisiksi muuttuneita varuskuntia Pietarin lähiympäristössä tärkeimpänä reservinä. Hän oli havainnut nopeasti, että vallankaappauksen johtajat pitivät Suomen ja pohjoisen joukkoja toisen luokan reserveinä.³⁴ SVK:n jäsenen Vladimir Antonov-Ovsejenkon todistuksen mukaan Talvipalatsin valloituksen päärooli uskottiin matruuseille ja punakaartilille. Jalkaväkijoukot saivat sivuroolin, jonka hengessä heidän piti saartaa Moika-joki ja neutraloida kasakat ja junkkarit.³⁵ Pääkaupungin ympärillä olevat varuskunnat taas saivat tehtäväkseen varmistaa, etteivät väliaikaiselle hallitukselle lojaalit joukot pääsisi saapumaan Pietariin ratkaisevalla hetkellä.³⁶

Neljäs myytti: uuden vallan uskollinen kannattaja

Vallankumouksen jälkeisissä käskyissä Svetšnikov puhui toistuvasti uuden vallan demokratiasta, siis periaatteesta, josta bolševikit luopuivat vain

27. RGVA, f. 2421, op. 2, d. 121, l. 4; S. N. Bazanov, *Borba za vlast' deistvujuštsei rossijskoi armii. Oktjabr 1917- fevral 1918 gg.* RAN 2003, 25

28. RGVA, f. 2421, op. 2, d. 106, l. 349; d. 42, l. 585.

29. RGVA, f. 2421, op. 2, d. 42, l. 609.

30. Sama, l. 587.

31. *Oktjabrskoe voožužennoe vosstanie v Petrograde. Vospominanija aktivnyh utšastnikov revoljuitsii.* Lenizdat 1956, 39–40, 42–43, 58, 64, 87, 104, 163, 199; V. A. Antonov-Ovseenko, *V semnadtsatom godu.* Moskva 1933, 303–308; L. D. Trotski, *Istorija russkoi revoljuitsii.* Terra 1997, 97.

32. Trotski 1997, 166, 171, 173.

33. V. I. Startsev, *Šturm Zimnego. Dokumentalny otšerk.* Lenizdat 1987, 100.

34. Trotski 1997, 178.

35. V. A. Antonov-Ovseenko, *V semnadtsatom godu.* ГИИЛ 1933, 303.

36. Sama.

muutamassa viikossa. Hän puhui neuvostojen kautta saavutetusta kansanvallasta, maasta ja vapaudesta, mikä todistaa hänet pikemminkin eserrien eli sosialistivallankumouksellisten poliittisen ohjelman kannattajaksi.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen Svetšnikov jatkoi divisioonankomentajana Suomessa. Suomen sisällissodan ensimmäisinä viikkoina vuonna 1918 Svetšnikov oli Tampereella, missä hänestä tehtiin kaikkien ”Suomessa olevien venäläisten vapaaehtoisjoukkojen”, mutta myös Länsi-Suomen punakaartien komentaja.

Suomen sisällissodan lopussa Svetšnikov pakeni Neuvosto-Venäjälle, missä hän sai kiinnityksen puna-armeijaan. Hän hoiti vastuullisia virkoja ja toimi jonkin aikaa jopa kokonaisen rintaman komentajana. Uransa edistämiseksi Svetšnikov oli valmis ohittamaan virallisen virkatien. Hän käytti tai ainakin yritti käyttää hyväkseen suhteitaan puolueen johtoportaan jäseniin. Esimerkiksi 13. kesäkuuta 1919 upseeri lähetti Kazanista sähkeen vallankumouksellisen sotilasneuvoston puheenjohtajalle Trotskille, Leninille ja muille. Siinä Svetšnikov vaivasi maan johtoa ja sotalaitoksen ylintä päällystä omalla nimityksellään armeijan komentajaksi.³⁷ Kirjeen teho jäi kuitenkin vaillinaiseksi, sillä hän ei saanut armeijaa komentoonsa. Sen sijaan upseeri siirrettiin komendantiksi Kurskin linnoitusalueelle, jonne myöhemmin kohdistui valkoisten hyökkäyksen päävoima.³⁸

Puna-armeijan joukot kärsivät katastrofaalisen tappion syksyllä vuonna 1919 Kurskin alueella. Syyllisiä metsästettiin käynnistämällä tutkinta 7. tarkka-ampujadivisioonan sekä Erityisprikaatin toiminnasta ja niistä syistä, joiden takia kokonaiset komppaniat olivat antautuneet valkoisille. Kummastusta herätti niin ikään se, että divisioonasta oli kadonnut suuri määrä aseita ja varusteita.³⁹

Tarkastusvaliokunnan silmään pisti se, miten pahasti Svetšnikovin johtaman linnoitusalueen

joukot olivat epäonnistuneet.⁴⁰ Etelärintaman Erityisosasto eli puna-armeijan vastavakoilu pidatti Svetšnikovin.⁴¹ Pidätyksen syyt selviävät salaisesta sähköstä, jonka Trotski lähetti 20. lokakuuta 1919. Viestissä puhutaan ”entisen Kurskin linnoitusalueen komendantin Svetšnikovin petollisesta käyttäytymisestä”. ”Tapaus on tutkittava viipymättä. Viittaus luottamukseeni Svetšnikovia kohtaan on väärä. Svetšnikov nimettiin Pohjois-Kaukasian rintaman⁴² komentajaksi, koska häntä pidettiin vallankumouksen alussa kelvollisena. Minä en Svetšnikovia tuntenut vaan tutustuin häneen vasta viime aikoina. Häntä on pidetty yleensä luotettavana, mutta lahjattomana, joten on päätetty olla antamatta hänelle korkeita nimityksiä”, Trotski kirjoitti ärtyneenä.⁴³

Venäjän sisällissodan kriittisimpiä vaiheita todistettiin syksyllä vuonna 1919, jolloin valkoisten hyökkäys eteni menestyksekkäästi Moskovaa kohti. Ahtaassa tilanteessa Svetšnikovin lojaalisuuteen ei enää uskottu: hänen epäiltiin valmistelevan maaperää ”petolliselle manööverille”, joka oli tarkoitus toteuttaa siinä vaiheessa, kun valkoisen kenraalin Anton Denikinin joukot olisivat päässeet niskan päälle.

Tämä oli kuitenkin vain oletus. Svetšnikov laskettiin vapaalle jalalle 26. marraskuuta 1919, jolloin selkkaus katsottiin ainakin siltä erää loppuun käsitellyksi. Vapauttava päätös oli hieman yllättävä sitä taustaa vasten, että Svetšnikovin lapset oleskelivät samaan aikaan valkoisten puolella. Esimerkiksi hänen vanhin poikansa opiskeli valkoisten hallitsemassa Donissa kadettikoulussa ennen kuin emigroitui länteen, josta 1930-luvulla palasi ”rodinaan”, synnyinmaahansa.

Tunnettu vallankumouksellinen Kamo eli Simon Ter-Petrosjan kirjoitti myöhemmin 8. helmikuuta 1922 bolševikkijohtaja Grigori Ordžonikidzelle selonteon tapahtumista: ”Olen vallankumouksen sotilaana velvoitettu sanomaan: sotilasasiamiehen apulainen Teheranissa eli kansalainen Svetšnikov on jo kerran pettänyt

37. RGVA, Polevoi štab Revvojensoveta Respubliki, f. 6, op. 4, d. 919, l. 316–316ob.

38. Yksityiskohtaisempia tietoja Svetšnikovin toiminnasta tässä virassa L. L. Lappo, V. I. *Lenin i sudby gerojev. Voronež. Tsentralno-Tšernozemnoje knižnoje izdatelstvo 1983*, 162–183.

39. RGVA, Štab Kurskogo ukreplennogo raiona, f. 758, op. 1, d. 1, l. 56.

40. RGVA, f. 758, op. 1, d. 13, l. 1–23.

41. RGVA, f. 6, op. 4, d. 924, l. 372, 375.

42. Oikea muoto on Kaspian–Kaukasuksen rintama.

43. RGVA, Sekretariat predsedatelja Revvojensoveta Respubliki i RVS SSSR, f. 33987, op. 2, d. 32, l. 461; f. 6, op. 4, d. 926, l. 31; RGASPI, TsK KPSS, f. 17, op. 109, d. 14, l. 185.

neuvostovallan. Ollessaan Kurskin linnoitusalueen komendanttina, hän luovutti sen Deniknille. Tov[eri Georgi] Atarbekov⁴⁴ etsi häntä Astrahanista saattaakseen hänet vastuuseen työläisvallan pettämisestä, mutta hän pakeni. Luulen, ettei tämä Svetšnikovin petos ole viimeinen.”⁴⁵ Kamo oli tapahtumien silminnäkijä. Hän osallistui syksyllä taisteluihin Kurskin alueella, vaikkei hänen omakaan toimintansa ollut moitteetonta: hän pakeni taistelukentältä, mistä joutui syytteen.⁴⁶

Puolueen keskustarkastuskomissio käsitteli 7. huhtikuuta 1922 Svetšnikovin tapausta. Sen ansiosta upseerin maine parani ainakin sen verran, että hänen jäsenyytensä pitkäaikaisuus puolueessa voitiin vahvistaa.⁴⁷ Svetšnikov työskenteli opetuksen- ja sotatieteen parissa aina ”suuren terrorin” kuukausiin saakka. Vuonna 1938 hänet pidätettiin ja ammuttiin valheellisen syytteen perusteella.

Kuka hän olikaan?

Svetšnikovia voidaan tuskin pitää aatteellisena bolševikkina. Ennen vuotta 1917 hän edusti mallikelpoista monarkisti-upseeria. Vallankumousvuonna 1917 hän siirtyi vauhdikkaasti ensin sosialistivallankumouksellisten ja sitten – vallankumouksen jo tapahduttua – bolševikkien puolelle. Poliittista uudelleensyntymää oli mahdollista erottaa yhteiskunnan tilanteesta. Nähtävästi Svetšnikov pyrki varmistamaan oman turvallisuutensa ja henkiinjäämisensä sellaisena aikana, jona tsaarinarmeijan upseerit joutuivat Suomessa mielivaltaisten murhien uhreiksi. Päätökseen vaikutti myös halu liehitellä sotilasjoukkojen tuntoja. Selviytymisstrategia antoi Svetšnikoville mahdollisuuden nousta vaalien kautta kenraalin virkaan divisioonankomentajana.

Venäjän sisällissodan aikana Svetšnikov epäonnistui sotilasjohtajana, minkä takia hänet alennettiin kahdesti virassaan. Ensin upseerin sotilaallista statusta laskettiin rintaman komentajasta divisioonankomentajaksi ja myöhemmin linnoitusalueen komendantista ja divisioonankomentajasta linnoitusalueen komendantin apulaiseksi.

On ilmeistä, että Venäjän sisällissodan aikana Svetšnikovin valintoihin punaisten puolella vaikutti se, että hänen perheensä jäseniä oli valkoisten puolella. Syksyn 1919 ratkaisevassa tilanteessa Svetšnikovin käytös antoi aiheita epäilyksille: tutkittiin, oliko hän valmis loikkaamaan vastapuolelle. Upseeri jopa pidätettiin lyhyeksi ajaksi siitä huolimatta, että hänen uskottiin lukeutuvan puolueen pitkäaikaisjäseniin. Tällaisen statukseltaan korkean luottobolševikin pidättäminen ei ollut tyyppillistä, minkä takia sillä oli myös seurauksensa: Svetšnikovia ei enää jatkossa laskettu bolševikkien ”omaksi väeksi” vaan parhaasakin tapauksessa vain myötälilijäksi.

Svetšnikovin ajalehtiminen vallankumouksen aikakaudella todistaa enemmän opportunistista kuin aatteellisuudesta.

Andrei Vladislavovitš Ganin on historian tohtori ja Venäjän Tiedeakatemian Slaavilaisen tutkimuksen instituutin johtava tutkija.

Sähköposti: andrey_ganin@mail.ru

Suomennos: Eleonora Joffe

Stilisointi: Aleksi Mainio

Suomen Sotahistorian Komissio on tukenut Andrei Ganinin artikkelin julkaisemista käännösapurahalla.

44. Georgi Aleksandrovitš Atarbekov (1892–1925) oli vallankumouksellinen ja Tšekan vaikuttaja. Hän toimi Kaspian-Kaukasuksen rintaman Erityisosaston päällikkönä ja keskeisenä joukkoterrorin järjestäjänä. RGASPI, f. 85, op. 18, d. 303, l. 3, 5–50b. Ks. myös V. L. Genis, *Krasnaja Persija. 1920–1921. Dokumentalnaja hronika*. MNPI 2000, 470–471.

45. RGASPI, G. K. Ordžonikidze, f. 85, op. 18, d. 303, l. 3, 5–50b. Ks. myös Genis 2000, 470–471.

46. RGVA, Revoljutsionnyi vojennyi tribunal pri Revvojensoveta Respubliki, f. 24380, op. 7, d. 363, l. 31.

47. RGASPI, Tsentralnaja kontrolhaja komissija RKP(b)–VKP(b), f. 613, op. 1, d. 7, l. 15; Genis 2000, 471.